

**Evropská konference ministrů k otázkám duševního zdraví, pořádaná
Světovou zdravotnickou organizací**

Čelit výzvam, nalézat řešení

Helsinky, Finsko, 12.-15. ledna 2005

**SVĚTOVÁ ZDRAVOTNICKÁ ORGANIZACE
EVROPA**

EUR/04/5047810/6

14. ledna 2005

52667

ORIGINÁL: ANGLIČTINA

Deklarace o duševním zdraví pro Evropu
Čelit výzvam, nalézat řešení

Preambule

1. My, ministři zdravotnictví členských států v Evropském regionu Světové zdravotnické organizace (SZO), za přítomnosti Evropského komisaře pro zdraví o ochranu spotřebitele, spolu s regionálním ředitelem SZO pro Evropu, jako účastníci Konference ministrů k otázkám duševního zdraví, pořádané Světovou zdravotnickou organizací ve dnech 12.-15. ledna 2005 v Helsinkách, uznáváme, že duševní zdraví a pocit duševní pohody jsou podstatné pro kvalitu života a produktivitu jedinců, rodin, komunit a národů tím, že umožňují vést užitečný život a stát se tvůrčími a aktivními občany. Jsme přesvědčeni, že hlavním cílem aktivit v oblasti duševního zdraví je zpevňovat pocit fyzické a duševní pohody lidí a působit cíleně na jejich silné stránky a zdroje, posilovat odolnost a zpevňovat vnější ochranné faktory.
2. Uznáváme, že podpora duševního zdraví a prevence a terapie poruch duševního zdraví spolu s odpovídající péčí se pro Světovou zdravotnickou organizaci a její členské státy, Evropskou unii a Radu Evropy stávají prioritou, jak to dokládají rezoluce přijaté Světovým zdravotnickým shromážděním a Výkonnou radou Světové zdravotnické organizace, Regionálním výborem Světové zdravotnické organizace pro Evropu a Radou Evropské unie. Tyto rezoluce se naléhavě obracejí na členské státy, Světovou zdravotnickou organizaci a EU, aby podnikly kroky ke zmírnění zátěže spojené s poruchami duševního zdraví a ke zlepšení pocitu duševní pohody.
3. Připomínáme si svůj závazek vyplývající z rezoluce EUR/RC53/R4 o Aténské Deklaraci o duševním zdraví, katastrofách navozených člověkem, stigmatu a komunitní péči, a z rezoluce EU/RC53/R4, schválené Regionálním výborem SZO pro Evropu v září 2003, jenž vyjadřuje obavy v souvislosti se skutečností, že zátěž způsobená duševními poruchami v Evropě nepolevuje, a že u mnohých jedinců s poruchami duševního zdraví není zajištěna terapie a péče, kterou potřebují, přestože se již nabízejí účinné intervence. Regionální výbor požádal Regionálního ředitele, aby
 - v kontextu aktivit vztahujících se k aktualizaci politiky Zdraví pro všechny přisoudil vysokou prioritu otázkám duševního zdraví;
 - uspořádal lednu roku 2005 v Helsinkách konferenci ministrů k otázkám duševního zdraví v Evropě.
4. Rovněž si připomínáme rezoluce, jež podporují akční program zaměřený na duševní zdraví. Rezoluce EB109.R8, schválená Výkonnou radou Světové zdravotnické organizace v lednu 2002 a podpořená rezolucí Světového zdravotnického shromáždění WHA55.10 v květnu 2002, vyzývá členské státy Světové zdravotnické organizace, aby
 - schválily doporučení obsažená ve *Zprávě o světovém zdraví (The world health report 2001)*;
 - po konzultaci se všemi zainteresovanými subjekty v oblasti duševního zdraví vypracovaly plány, programy a legislativu ve vztahu k duševnímu zdraví, vycházející ze současného stavu poznání a odpovídajících aspektů lidských práv;
 - více investovaly do duševního zdraví jako nedílné součásti prosperity národů, a to jak uvnitř příslušných zemí, tak cestou dvoustranné a mnohostranné spolupráce.
5. Rezoluce Rady Evropské unie (2000/C 86/01), doporučení Rady Evropy a rezoluce SZO datující se zpět až do roku 1975 uznávají významnou úlohu podpory duševního zdraví a neblahou souvislost mezi poruchami duševního zdraví na straně jedné a sociální marginalizací, nezaměstnaností, bezdomovectvím a poruchami spojenými s užíváním alkoholu a drog na straně druhé. Uznáváme význam ustanovení Konvence o ochraně lidských práv a základních svobod, Konvence o právech dítěte, Evropské konvence o prevenci mučení a nelidského nebo ponižujícího zacházení nebo trestání a Evropské sociální charty, a rovněž závazek Rady Evropy chránit a podporovat duševní zdraví, daný Deklarací její Konference

ministrů o duševním zdraví v budoucnu (Stockholm 1985) a vyplývající z jejích ostatních doporučení, schválených v této oblasti, zejména z Doporučení R(90)22 o ochraně duševního zdraví určitých zranitelných skupin ve společnosti a z Doporučení Rec(2004) 10, týkajícího se ochrany lidských práv a důstojnosti osob s duševními poruchami.

Rozsah

6. Poukazujeme na to, že mnohé z aspektů politiky a služeb v oblasti duševního zdraví procházejí napříč celým evropským regionem procesem transformace. Politika a služby usilují o dosažení sociálního zařazení a rovnosti, s komplexním pohledem na rovnováhu mezi potřebami a přínosy různých aktivit duševního zdraví, zaměřených na populaci jako celek, ohrožené skupiny a jedince s psychickými problémy. Služby se poskytují v rámci širokého spektra komunitních zařízení, a ne již výlučně v izolovaných a velkých institucích. Jsme přesvědčeni, že toto je správné a nezbytné směřování. Víáme skutečnost, že politika a praxe v oblasti duševního zdraví v současnosti zahrnují:
- i. podporu pocitu duševní pohody;
 - ii. vypořádání se se stigmatem, diskriminací a sociálním vyloučením;
 - iii. prevenci psychických problémů;
 - iv. péči o jedince s psychickými problémy poskytováním komplexních a efektivních služeb a intervencí a umožňováním zapojení a volby uživatelům služby a opatrovníkům¹ ;
 - v. uzdravení a integraci do společnosti těch jedinců, kteří měli závažné psychické problémy.

Priority

7. Musíme stavět na základech reformy a modernizace v Evropském regionu SZO, poučit se ze svých sdílených zkušeností a přitom mít na paměti jedinečné rysy jednotlivých zemí. Domníváme se, že hlavní priority budou v příštím desetiletí spočívat:
- i. v utvrzování vědomí důležitosti duševní pohody;
 - ii. kolektivním řešení stigmatu, diskriminace a nerovnosti a zmocnění a podpoře jedinců s psychickými problémy a jejich rodin, v zájmu jejich zapojení do tohoto procesu;
 - iii. v navrhování a zavádění komplexních, integrovaných a výkonných systémů duševního zdraví, zahrnujících podporu, prevenci, léčbu a rehabilitaci, péči a zotavení;
 - iv. v řešení potřeby kvalifikovaných pracovních sil, které by byly efektivní ve všech těchto oblastech;
 - v. v uznání zkušeností a znalostí uživatelů služby a opatrovníků jako významné platformy pro plánování a rozvoj psychiatrických služeb

¹ Pojem „opatrovník“ zde zahrnuje rodinné příslušníky, přátele nebo jiné neformální poskytovatele péče

Akce

8. Podporujeme tvrzení, že není zdraví bez duševního zdraví. Duševní zdraví je podstatné pro lidský, sociální a hospodářský kapitál národů a mělo by se tedy pokládat za nedílnou a neodmyslitelnou součást ostatních oblastí veřejné politiky, jako jsou lidská práva, sociální péče, vzdělávání a zaměstnanost. Proto se my, jako ministři odpovědní za zdraví ve svých zemích, zavazujeme, uznat v závislosti na daných ústavních strukturách a povinnostech potřebu komplexních, na vědeckých důkazech založených politických koncepcí duševního zdraví, a uvážit způsoby a prostředky vývoje, zavádění a podpory takových koncepcí ve svých zemích. Tyto politické koncepce zaměřené na dosažení pocitu duševní pohody a zdraví a docílení sociálního zařazení jedinců s psychickými problémy, vyžadují akce v těchto oblastech:
- i. podporovat pocit duševního zdraví a pohody v populaci jako celku pomocí opatření, sledujících vytváření povědomí a pozitivní změnu u jedinců a rodin, komunit a občanské společnosti, ve vzdělávacích zařízeních a v pracovním prostředí, na úrovni státu a národních agentur;
 - ii. uvážit potenciální dopad všech veřejných politických programů na duševní zdraví, se zvláštním důrazem na zranitelné skupiny, a prokázat tak stěžejní roli duševního zdraví při formování zdravé, pro všechny přístupné a produktivní společnosti;
 - iii. řešit stigma a diskriminaci, zabezpečit ochranu lidských práv a důstojnosti a zavádět nezbytnou legislativu, v zájmu zmocnění psychicky ohrožených jedinců nebo jedinců, kteří již psychickými problémy a handicapami trpí, k plné a zároveň rovné účasti ve společnosti;
 - iv. nabízet cílenou podporu a intervence, citlivě reagující na dané životní stadium rizikových jedinců, zejména pokud jde o rodičovství a výchovu dětí a mládeže a péči o staré lidi;
 - v. navrhovat a zavádět opatření k omezování zabránitelných příčin psychických poruch, komorbidit a sebevražd;
 - vi. rozvíjet kapacity a způsobilost praktických lékařů a služeb primární péče a budovat sítě se specializovanou lékařskou a nelékařskou péčí, v zájmu zajištění efektivního přístupu, identifikace a terapie jedinců s psychickými problémy;
 - vii. poskytovat jedincům s vážnými psychickými problémy účinnou a komplexní péči a léčbu v nejúčinnějších zařízeních a způsobem, který bude respektovat jejich osobní preference, a chránit je před zanedbáním a zneužitím;
 - viii. navazovat partnerství, zajišťovat koordinaci a vedení napříč regiony, zeměmi, sektory a agenturami, které mají vliv na duševní zdraví a sociální zařazení jednotlivců a rodin, skupin a komunit;
 - ix. navrhovat programy náboru, vzdělávání a školení k zajištění postačujících a kvalifikovaných multidisciplinárních pracovních sil;
 - x. hodnotit stav duševního zdraví a potřeby populace, specifických skupin a jednotlivců způsobem, který umožní provádět národní a mezinárodní porovnání;
 - xi. Poskytnout dost velké a přiměřené finanční zdroje k zajištění těchto cílů;
 - xii. Iniciovat výzkum a podporovat hodnocení a šíření shora uvedených akcí.
9. Uznáváme důležitost a naléhavost výzev a odpovídajících řešení založených na vědeckém důkazu. Podporujeme proto Akční plán duševního zdraví pro Evropu a jeho realizaci napříč evropským regionem SZO s tím, že každá ze zemí přizpůsobí jednotlivé body svým potřebám a zdrojům. Zavazujeme se rovněž prokázat napříč regionem soudržnost a sdílet poznatky, nejlepší praxi a odborné znalosti.

Závazky

10. My, ministři zdravotnictví členských států Evropského regionu Světové zdravotnické organizace, se v souladu s ústavními strukturami, politickými koncepcemi a národními a podnárodními potřebami, okolnostmi a zdroji svých zemí zavazujeme podpořit realizaci těchto opatření:

- i. prosazovat politiku duševního zdraví a legislativu, která stanoví standardy aktivit duševního zdraví a obhájí lidská práva;
- ii. koordinovat ve vládě odpovědnost za koncipování, šíření a zavádění politických koncepcí a legislativy, jež jsou relevantní pro duševní zdraví;
- iii. hodnotit dopady vládního postupu na veřejné duševní zdraví;
- iv. vyloučit stigma a diskriminaci a prosazovat zařazení do společnosti prohlubováním odpovídajícího povědomí veřejnosti a zmocněním ohrožených jedinců;
- v. nabídnout jedincům s psychickými problémy možnost volby a zapojení do péče o sebe sama, s citlivým přihlédnutím k jejich potřebám a kultuře;
- vi. přezkoumat a v případě potřeby zavést legislativu na podporu rovných příležitostí nebo boje proti diskriminaci;
- vii. podporovat duševní zdraví v oblasti vzdělávání a na pracovišti, v obcích a ostatních relevantních zařízeních cestou prohlubování spolupráce mezi agenturami odpovědnými za zdraví a ostatními relevantními sektory;
- viii. předcházet rizikovým faktorům tam, kde se vyskytují, například podporou takového pracovního prostředí, které napomáhá duševnímu zdraví, a vytvářením pobídek k co nejrychlejšímu návratu jedinců, kteří se zotavili z psychických problémů, na pracoviště, anebo k jejich podpoře, pokud již pracují.
- ix. zabývat se prevencí sebevražd a příčinami škodlivého stresu, násilí, deprese, úzkosti a alkoholismu a ostatních poruch z užívání návykových látek;
- x. uznat a dále posilovat ústřední roli primární zdravotní péče a praktických lékařů a zvyšovat jejich způsobilost k přebírání odpovědnosti za duševní zdraví;
- xi. rozvíjet komunitní služby, aby nahradily ústavní péči o jedince s vážnými psychickými problémy;
- xii. prosazovat opatření ke skoncování s nehumánní a ponižující péčí;
- xiii. prosazovat partnerství mezi agenturami odpovědnými za péči a podporovat zejména zaměření na zdraví, dávky, bydlení, vzdělávání a zaměstnanost;
- xiv. zahrnout problematiku duševního zdraví do vzdělávacích osnov všech kvalifikovaných pracovníků ve zdravotnictví a navrhnout programy kontinuálního odborného vzdělávání a školení pro pracovníky v oboru duševního zdraví;
- xv. povzbuzovat specializaci pracovníků v oboru duševního zdraví, aby se uspokojily specifické potřeby takových skupin v populaci, jako jsou děti, mladí lidé, starší jedinci a jedinci s chronickými a těžkými psychickými problémy;
- xvi. zajistit pro duševní zdraví dostatečné zdroje, s uvážením zátěže/nákladů na nemoc, a investovat do duševního zdraví identifikovatelnou část celkových výdajů na zdraví, aby se dosáhlo parity investic do ostatních oblastí zdraví;
- xvii. vyvíjet kontrolu a dohled nad pozitivním pocitem duševní pohody a zdraví a psychickými problémy, včetně rizikových faktorů a chování spojeného s vyhledáním pomoci, a monitorovat realizaci;
- xviii. zadat výzkum v případech, kdy znalosti nebo technika nepostačují, a šířit dále získané výsledky.

11. Budeme podporovat nevládní organizace působící v oblasti duševního zdraví, a podněcovat vytváření nevládních organizací a organizací uživatelů služby. Zejména vítáme organizace, které se zaměřují na:

- i. organizování uživatelů, kteří jsou zapojeni do přípravy svých vlastních aktivit, včetně zakládání a činnosti svépomocných skupin a školení v dovednostech v oblasti rekonvalescence;
- ii. zmocnění zranitelných a marginalizovaných jedinců a prosazování jejich zájmu;
- iii. poskytování komunitních služeb s účastí uživatelů;
- iv. rozvíjení dovedností při péči a zvládání situace včetně zdatnosti rodin a opatrovníků, a jejich aktivní účasti na programech péče;
- v. vypracování programů ke zlepšení rodičovství, vzdělávání a tolerance a k řešení poruch v souvislosti s užíváním alkoholu a jiných drog, násilí a zločinu;
- vi. rozvoj místních služeb, zaměřených na potřeby marginalizovaných skupin;
- vii. provozování linek pomoci a internetového poradenství pro jedince v krizových situacích, jedince, kteří se stávají obětí násilí, nebo mají sebevražedné tendence;
- viii. vytváření pracovních míst pro handicapované.

12. Vyzýváme Evropskou komisi a Radu Evropy, aby na základě svých odpovídajících kompetencí podpořily zavedení této Deklarace duševního zdraví pro Evropu.

13. Žádáme SZO Regionálního ředitele pro Evropu, aby podnikl kroky v těchto oblastech:

(a) *Partnerství*

- i. podporovat v této oblasti spolupráci s mezinárodními organizacemi, včetně Evropské komise a Rady Evropy

(b) *Zdravotnické informace*

- i. podporovat členské státy při zajišťování dohledu nad duševním zdravím;
- ii. produkovat srovnatelná data o stavu a vývoji duševního zdraví a psychiatrických služeb v členských státech.

(c) *Výzkum*

- i. vytvořit síť spolupracujících psychiatrických center, nabízejících možnost mezinárodních partnerství, kvalitního výzkumu a výměnných pobytů výzkumných pracovníků
- ii. vypracovat a dále rozšiřovat dostupné důkazy o správné praxi, s přihlédnutím k etickým hlediskům duševního zdraví.

(d) *Rozvoj politiky a služeb*

- i. podporovat vlády přísunem odborných znalostí na podporu reformy duševního zdraví, probíhající cestou efektivních politických koncepcí duševního zdraví, které zahrnují legislativu, návrh služby, podporu duševního zdraví a prevenci psychických problémů;
- ii. zajišťovat pomoc zaváděním programů „odborného vzdělávání školitelů“;
- iii. iniciovat výměnu programu pro zlepšovatele;
- iv. pomáhat při koncipování směrů výzkumu a formulaci otázek;

- v. podpořit aktéry změny vytvořením sítě národních předáků reformy a klíčových státních úředníků.

(e) *Prosazování dané věci*

- i. informovat a monitorovat politické koncepce a aktivity, které budou prosazovat lidská práva a zařazení jedinců s psychickými problémy a omezovat jejich stigmatizaci a diskriminaci;
- ii. vyzbrojit uživatele, rodiny a nevládní organizace informacemi a koordinovat aktivity napříč zeměmi;
- iii. podporovat členské státy při vytváření informační báze, která bude přispívat ke zmocnění uživatelů psychiatrických služeb;
- iv. usnadňovat mezinárodní výměnu zkušeností mezi klíčovými regionálními a lokálními nevládními organizacemi;
- v. poskytovat médiím, nevládním organizacím a ostatním zainteresovaným skupinám a jedincům objektivní a konstruktivní informace.

14. Žádáme Regionální úřadovnu SZO pro Evropu, aby podnikla nezbytné kroky a zajistila, že se plně podpoří příprava a realizace politiky duševního zdraví, a že aktivity a programy budou mít odpovídající prioritu a disponovat zdroji ke splnění požadavků této Deklarace.

15. Zavazujeme se, že na mezivládním zasedání, jež se má konat do roku 2010, podáme zprávu o realizaci této Deklarace v našich zemích.

Finský ministr zdravotnictví a sociálních služeb

Regionální ředitel SZO pro Evropu